

Migracijska industrija

Drago Župarić-Iljić

Migracijska industrija je termin koji može imati višestruka značenja vezana uz migracijske fenomene i procese. Može uključivati razne aspekte migracijske infrastrukture i **migracijskog režima**, one materijalne i one virtualne, te brojati razne individualne i kolektivne aktere, uloge i strukture (Nyberg Sørensen i Gammeltoft-Hansen 2013). S jedne strane tiče se migracija koje se označavaju kao sigurne, uredne, dobrovoljne i zakonite, a s druge onih koje se označavaju kao nedobrovoljne i neregularne/**iregularizirane** i nezakonite. Pojam svoje porijeklo ima u istraživanjima međunarodnih migracija u razdoblju od 1970-ih naovamo, kada je isprva označavao primarno facilitaciju migracija od strane različitih aktera koji povezuju države porijekla s destinacijama. U kasnijim konceptualizacijama shvaćanje pojma je prošireno na društvenu dinamiku i infrastrukturne elemente koji povezuju zemlje porijekla i destinacije putem formalnih, zakonitih i neformalnih, nezakonitih praksi svih aktera koji sudjeluju u migracijskom činu, bilo da ga pokreću, facilitiraju ili pokušavaju kontrolirati (Hernández-León 2005).

Ninna Nyberg Sørensen i Thomas Gammeltoft-Hansen tvrde da „useljenička politika, regulacija tržišta radne snage, zahtjevi vezani uz izdavanje viza, granična kontrola itd. gotovo uvijek ostaju bitna pozadina za razumijevanje načina na koji se pojavljuju i funkcioniraju akteri migracijske industrije" (2013: 11). Ti su akteri svi oni koji pružaju različite usluge facilitacije mobilnosti ljudi preko međunarodnih granica, a prvenstveno su motivirani financijskom zaradom. To obuhvaća poslodavce, zajmodavce, unajmljivače, pružatelje usluga smještaja i prijevoza, putničke agencije, krijumčare i trgovce ljudima, a posredno i kreatore te provoditelje javnih politika poput socijalnih radnika, kulturnih medijatora, edukatora i drugih, novinare i druge medijske djelatnike, istraživače, pravnike, odvjetnike i suce, druge službenike u izvršnoj vlasti itd.

Paralela s poduzetničkom i šire shvaćeno ekonomskom sferom, uključujući i manufakturnu ili danas strojnu proizvodnju visoke tehnologije, nije slučajna, jer migracijska industrija također uključuje i poslovne subjekte poput informatičkih i visokotehnoloških kompanija koje grade sustave za nadzor granica, izrađuju biometrijska tehnološka sredstva za kontrolu i praćenje, konstruiraju sofisticirane digitalne servise za bilježenje i dojavljivanje u slučaju neautoriziranih kretanja i slično. U tom smislu se može govoriti i o industriji ili industrijama graničnih režima, koje smjeraju fizičkoj i nerijetko militariziranoj, ali i digitaliziranoj kontroli granica i upravljanju mobilnostima i tzv. migracijskim krizama, a uključuju i one aktere koji uspostavljaju i opslužuju mjesta imobilizacije unutar teritorija, poput **detencijskih** centara, te provoditelje i facilitatore deportacija. Kritizirajući ono što naziva „industrijom nezakonitosti“ (eng. *illegality industry*) Ruben Andersson (2016) podsjeća kako europski pristup upravljanja migracijama naglasak stavlja na financijske, političke i društvene troškove ostvarenja sigurnosti na granicama. S obzirom na "onezakonjenje" migracija njihovo upravljanje rigidnim mjerama migracijskih i graničnih režima nastoji se opravdati u očima domaće javnosti time da se migracije prezentira kao nacionalni i međunarodni rizik i prijetnju, koji iziskuju navedene troškove njihova suzbijanja.

Tanya Golash-Boza (2009: 296) piše o „useljeničkom industrijskom kompleksu“ koji definira kao „stjecište interesa javnog i privatnog sektora u kriminalizaciji nedokumentiranih migracija, provedbi zakona o useljavanju i promicanju 'anti-ilegalne' retorike". Migracijska industrija djeluje na način da ili potiče ili ograničava, oblikuje, facilitira, potpomaže ili otežava, migracije kao i resurse i usluge koje su povezane s njima, ali i s predmigracijskim i postmigracijskim fenomenima i procesima. U programskom smislu migracijska industrija može obuhvatiti upravljanje migracijama, kontrolu granica i migracija (čemu služi, primjerice, **Frontex**), te industriju **spašavanja** i politike **humanitarizma** (Nyberg Sørensen i Gammeltoft-Hansen 2013: 6). Stoga postoji čitav spektar migracijske industrije koji pripada **humanitarnoj industriji** koje su dio, primjerice, kreatori i provoditelji mjera humanitarne asistencije kod industrije **preseljenja**. Pod humanitarnim industrijskim kompleksom Deanna Dadusc i Pierpaolo Mudu (2020) podrazumijevaju međunarodne organizacije i nacionalne institucije te nevladine organizacije koje kroz aktivnosti unutar javnog i privatnog sektora sudjeluju u mnogim aspektima odabira i reguliranja kretanja migranata, kao i u promicanju dobrotvorne, karitativne i humanitarne retorike uspostavljene oko načela hitnosti i asistencije. Time zapravo humanitarna industrija pomaže onoj sigurnosnoj u discipliniranju, kontroliranju i subordiniranju migranata te depolitizaciji njihova položaja, ali i **kriminalizaciji solidarnosti** i suradnje koja je usmjerena prema emancipaciji migranata i njihovoj vlastitoj agentivnosti.

Upravo zato jedna od kritika ovog koncepta ili pristupa jest ta da on nerijetko izostavlja perspektivu samih migranata u čitavoj migracijskoj industriji, fokusirajući se na razne društvene, političke, ekonomske i druge strukture koje upravljaju i kontroliraju razne vidove ne/mobilnosti (Schapendonk 2018.). Migrantske društvene mreže jesu neizostavan dio migracijske industrije kroz transnacionalne obiteljske veze i odnose, kroz potencijalnu ulogu društvenih mreža migrantskih skupina u procesu krijumčarenja, ili kroz slanje novčanih doznaka, razinama političkog organiziranja i slično.

Istraživanja migracija u kontekstu Jugoistočne Europe, posebice **balkanskog koridora** bila su, vezano uz migracijsku industriju, fokusirana na tehnokratske prakse nacionalnih i međunarodnih aktera, upravljanje mobilnošću unutar koridora i šireg graničnog režima te delikatno balansiranje između sigurnosnih i humanitarnih politika (v. Beznec, Speer i Stojić Mitrović 2016; Kogovšek Šalamon i Bajt 2016), i na primjere humanitarnih, solidarnih i praksi otpora u pojedinim prihvatno-tranzitnim dionicama koridora (v. Hameršak i Pleše 2017; Škokić i Jambrešić Kirin 2017). Jedna od studija (Stojić Mitrović et al. 2020) se fokusira na primjere upravljanja i iregularizacije migracija, djelovanja graničnog režima, i uspostave novih infrastrukturnih sredstava kontrole u postkoridorskom razdoblju. Koristeći termin industrija pomoći (engl. *aid industry*) Marka Duffielda, Romana Pozniak (2020) analizira humanitarnu industriju pomoći unutar izbjegličkih kampova u Hrvatskoj.

Nezaobilazno je problematizirati ulogu akademskih struktura, konzultantskih poslovnih subjekata poput *think-thankova*, stručnjaka i analitičara koji također sudjeluju u migracijskoj industriji kreiranjem i cirkulacijom znanja i preporuka o raznim aspektima migracija, koje mogu imati i normativnu, preskriptivnu dimenziju. No, polazišta nekih od njih, posebice onih iz rakursa antropološke discipline poput kritičkih studija granica i kritičkih studija humanitarizma nastoje reflektirati vlastita istraživačka iskustva, moralnu odgovornost i pozicije moći naspram teme, sudionika u istraživanju, dosega znanstvenih spoznaja i potencijala za društvenu promjenu.

4. 2. 2022.

Literatura

Andersson, Ruben. 2016. "Europe's Failed 'Fight' against Irregular Migration. Ethnographic Notes on a Counterproductive Industry". *Journal of Ethnic and Migration Studies* 42/7: 1055-1075.

Beznec, Barbara, Marc Speer i Marta Stojić Mitrović. 2016. *Governing the Balkan Route. Macedonia, Serbia and European Border Regime*. Beograd: Rosa Luxemburg Stiftung Southeast Europe.

Dadusc, Deanna i Pierpaolo Mudu. 2020. „Care without Control. The Humanitarian Industrial Complex and the Criminalisation of Solidarity“. *Geopolitics*.

Golash-Boza, Tanya. 2009. „The Immigration Industrial Complex. Why We Enforce Immigration Policies Destined to Fail“. *Sociology Compass* 3/2: 295-309.

Hameršak, Marijana i Iva Pleše. 2017. "Zimski prihvatno-tranzitni centar Republike Hrvatske. Etnografsko istraživanje u slavonskobrodskom kampu za izbjeglice". U *Kamp, koridor, granica. Studije izbjeglištva u suvremenom hrvatskom kontekstu*. Emina Bužinkić i Marijana Hameršak, ur. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Centar za mirovne studije, Fakultet političkih znanosti – Centar za istraživanje etničnosti, državljanstva i migracija, 101-132.

Hernández-León, Rubén. 2005. "The Migration Industry in the Mexico-US Migratory System". *UCLA: California Center for Population Research*.

Kogovšek Šalamon, Neža i Veronika Bajt, ur. 2016. *Razor-wired. Reflections on Migration Movements through Slovenia in 2015*. Ljubljana: Mirovni Inštitut.

Nyberg Sørensen, Ninna i Thomas Gammeltoft-Hansen. 2013. „Introduction“. U *The Migration Industry and the Commercialization of International Migration*. Thomas Gammeltoft-Hansen i Ninna Nyberg Sørensen, ur. New York: Routledge, 1-23.

Pozniak, Romana. 2020. "Affective Labor within the Local Humanitarian Workscape". *movements. Journal for Critical Migration and Border Regime Studies* 5/1: 55-73.

Schapendonk, Joris. 2018. "Navigating the Migration Industry. Migrants Moving Through an African-European Web of Facilitation/Control". *Journal of Ethnic and Migration Studies* 44/4: 663-679.

Stojić Mitrović, Marta, Nidžara Ahmetašević, Barbara Beznec i Andrej Kurnik. 2020. *Dark Sides of Europeanization. Serbia, Bosnia and Herzegovina and the European Border Regime*. Beograd i Ljubljana: Rosa Luxemburg Stiftung i Inštitut Časopis za kritiko znanosti.

Škokić, Tea i Renata Jambrešić Kirin. 2017. „Shopping centar nenormalne normalnosti. Etnografija distribucijskog šatora u izbjegličkom kampu u Slavenskom Brodu“. U *Kamp, koridor, granica. Studije izbjeglištva u suvremenom hrvatskom kontekstu*. Emina Bužinkić i Marijana Hameršak, ur. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Centar za mirovne studije i Fakultet političkih znanosti – CEDIM, 81-100.